

ÉLŐ ERDÉLY EGYESÜLET



VÁMOSGÁLFALVA

HONISMERETI ESSZÉ

RÉTI INGRID BEÁTA

VÁMOSGÁLFALVA

ANDREI BÂRSEANU ELMÉLETI LÍCEUM

DICSŐSZENTMÁRTON

2014

Vámosgálfalva

Vámosgálfalva községközpont Dicsőszentmártontól 5 km-re, Marosvásárhelytől 30 km-re, a Kis-Küküllő mindkét partján és a Bede (vagy Bogács) patak völgyében fekszik, domboktól körülvett, festői környezetben. Hozzá tartoznak, Szőkefalva, Erdőalja és Küküllőpócsfalva is.

A község lélekszáma a 2012. évi népszámlálás szerint: 3835 fő (Vámosgálfalva: 2219, Szőkefalva: 1304, Küküllőpócsfalva: 234, Erdőalja: 78), ebből 2569 magyarnak, 963 románnak, 300 romának és 3 németnek vallotta magát.

Lakói 700 évvel ezelőtt, a falu mai helyétől nyugatra telepedtek le, amit leletek (feliratos kővek, útmaradványok) bizonyítanak.

A település első írásos említése 1302-ből származik „Posessio Galfalwa” néven. Névadója 1314-ben Gál Comes, azaz Gálfalvi Gál ispán, vagy ennek egyik közeli felmenője lehetett¹.

A falu neve az idők folyamán sokszor változott, íme, néhány:

- 1343-ban GAALFALWA
- 1368-ban GALFOLUA
- 1370-ben GALFOLLWA
- 1394-ben GALFFALWA és ezután a XX. századig **Küküllő Gálfalva** - ként szerepel az oklevelekben.

Gálfalva, a történelmi Magyarország Küküllő vármegyében alakult meg, a Trianoni békeszerződésig Kis-Küküllő vármegye dicsőszentmártoni járásához tartozott.

1920. június 4-én Romániához csatolják. Erdélynek az anyaországtól való elszakadása után, még a Kis-Küküllő vármegyében marad, majd 1950-1968 között a Maros-Magyar Autonóm Tartomány dicsőszentmártoni körzetének része. Jelenleg Maros megyéhez tartozik. A község 2002-ben ünnepelte fennállásának 700. évfordulóját.

A jelenlegi Vámosgálfalva nevet az előző századfordulón kapta, amikor az akkori földbirtokos, a köztisztelőnek örvendő Dániel Elemér fahídat építtetett a Kis-Küküllőn át. Mivel a fahíd a Dániel család magántulajdonát képezte, hídvámot szedtek azoktól az idegenektől, akik át akartak menni. A jelenlegi híd 1931-ben építették fel a falu lakói, ezért ők nem fizettek vámot. A híd mellé vámházat építettek, ahol a mindenkori vámos lakott. Ennek a fahídnak és a vámháznak tulajdonítható a falu elnevezése - **Vámosgálfalva**.

Évszázadokon át Gálfalva, több földbirtokos tulajdona volt. Feljegyzések szerint 1379-ben Bolyai Tamás tulajdona, akinek leszármazottja a két híres tudós professzor, Bolyai Farkas és Bolyai János.

Az első világháború előtt Dániel Mihály volt a falu földbirtokosa. Tőle örökölte fia, az említett Dániel Elemér, aki az első világháborútól 1948-ig segítette, szervezte és irányította a vámosgálfalvi földművesek tevékenységét. A nagyon idősök, akik megérték az ú.n. *Jó világot* - mert így emlegetik - szeretettel beszélnek a Dániel családról.

A Dániel családnak köszönhető: az előbb említett híd, a vízimalom, birtokukra épült a falun áthaladó vasút (Balázsfalva-Parajd útvonalon), román ortodox templom és a jelenlegi kultúrotthon.

1849. január 16-17-én Gálfalva a szabadságharc egyik csatájának színhelye. A Bem József és Puchner Antal császári tábornok vezette csapatok közti harc a császáriak gyors visszavonulásával végződik, így Bem tábornoknak és csapatának szabad út nyílik Nagyszebenig. A szájhagyomány szerint az eseményeknek szemtanúja volt Petőfi Sándor is.

Vámosgálfalván ma is él a csaták emléke, a kisebb csata az Ördöngös hídnál volt, a másik csata sorsa a bogácsi völgyön belül, a magyarsárosi határban levő erdő kiterjedt szép tisztásán dőlt

¹ Györffy György, *Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza*, Budapest, 1987, III., 252 o.

el. Mivel a magyarok ebben a csatában győztek, azt a helyet ma is **Magyar Mezőnek** nevezik. Ide egy emlékművet is építettek, de már nagyon kevesen emlékeznek rá, csak hallásból, mert az első világháború után lerombolták. Az elhaltak emlékére Gálfalván, a Csere domb tetejére állítottak három sírkövet. Az első köre egy osztrák generális, Schneider Eduárd neve, följe pedig egy öklöbeszorított kézpár van bevésve (ma már alig látható).

A két világháború csatáinak nem volt színtere a falu, de a veszteség és a kár itt is óriási. A két világháborúban nagyon sok embert veszít el a falu. A II. világháborúban a község területén elesett román katonák az ortodox templom mellé vannak eltemetve.

Vámosgálfalván, az 1990-es évek elején, a református templom előtt emlékművet emeltek az 1849-es csata és a két világháború hőseinek emlékére. Itt emlékezünk minden év március 15-én és októberében. (8.melléklet)

E dolgozat az összegyűjtött anyag egy kis részét tartalmazza, amit én 16 éves fiatal kiemelkedőnek tartottam. Hogy miről is írok????...az a felhasznált anyag és az utolsó falusétám hatásának közös eredménye.

Sétálok azokon az utcákon, ahol naponta eljártam, de most ébredtem rá, hogy minden kőnek, minden fának, épületnek valami mondanivalója van számomra. Ahogy próbáltam összegyűjteni az anyagot, rájöttem, hogy szülőfalumnak milyen története van, hogy számos esemény fűződik a nevéhez, amelyekről eddig nem is tudtam.....

A falu területén hagyományos vásárokat szerveztek például húsvétkor, karácsonykor. A vásár fő célja a szórakozás, az ismerkedés volt, mert vásár közben zenészek zenéltek és mindenki jól érezte magát. Hogy mit lehetett kapni a vásárban? Mindent, a környék legfinomabb süteményét, a pogácsát, de ugyanakkor népviseletünket a barackmagos ruhát, ehhez a hozzájáruló pántlikát három féle színben: piros, fehér, zöld és a férfiaknak frityes nadrágjukat is megtalálhatták itt.

Na de felmerül a kérdés, hogy milyen is az a barackmagos népviselet? Valójában ez a falunk büszkesége, az amiből már nagyon kevés példány maradt meg, dédszüleinktől, akik sokszor egy kis vagyont is költöttek a népviseletre.

A fiúk, férfiak csizmát hordtak a lábúkon, fehér harisnyát, fehér inget és a fekete mellény is hozzájárult a viselethez, de elhanyagolhatatlan volt a zöld kalap és a kalapon lévő bokréta.

Általában a lányok konfirmáláskor vettek barackmagos ruhát, mert abban konfirmáltak. A viseletet Segesváron szőtték, piros-fekete anyagból, amelyen barack magokhoz hasonló minták voltak, ezt a szőtt anyagot jó fodrosra megvarrták. Ezzel kapcsolatosan falunk egyik öreg nénije, Katica néni, azt mesélte, hogy az volt ügyesebb és szebb leány, kinek a szoknyája a legnagyobb és a legfodrosabb volt. A fodros szoknya alatt pedig az volt a divat, hogy minél csipkésebb legyen az alsószoknya és minél díszesebb a fehér ing, amire rákerült a lājbi, régiesen a kicsi bunda”, ami ugyanolyan szöttes anyagból készült, mint a szoknya vagy báránybőrből, de általában ezen is a piros és fekete szín dominált.

Lánykon és asszonyokon is egyaránt fehér harisnya volt, de félcipőt csak a lányok hordtak, ameddig eljegyezték őket, eljegyzés után már a vásárból csizmát kellett vásároljanak maguknak és ezt addig hordták meddig tudták.

Hidi Ferenc (Huszár) 81 éves gálfalvi születésű lakosnál jártam, aki elmesélte milyen is volt a lánykérés, hogy is volt régen a hagyományos *gálfalvi lakodalom*. Annyira gyönyörűen elmesélte, hogy nem tudom kihagyni és nem idézni szavait amin könnyes szemmel azt mondta: *“Az volt életem egyik legszebb napja!”*. Reszkető hangja tele volt érzelemmel és az évek múlása szemein meglátszott, de ő ugyanúgy csak folytatta: *“miután leszereltem mert akkor a katonaság kötelező volt”* és le is tért a témáról és azt mesélte, hogy Dicsőszentmártonban besorolták őt, közben Gálfalván regruta bált szerveztek és besorolás után mulattak és mindenki jól érezte magát, majd egy év múlva behívták katonának, pontosabban októberben és remegő hangjával eldúdolta: *“Októberben mikor megy a legény katonának, azt mondja a leánynak: Kísérj ki az állomáshoz.”*, az

1095 nap alatt meddig a katonaság tartott legtöbbször, kétszer hazaengedték és leszerelés után következett a nősülés és újra mesélni kezdett, hogy a leánykérés kedden volt akkor a fiú szüleivel és a megbízottal (násznaggyal) elmentek a leányhoz és így köszönt be: *“Eljöttünk ehhez a családhoz ennek van egy leánya (lánya neve), (fiú neve) megszemlélte és meg akarja kérni kezét, édesanyja, édesapja, testvére előtt.”*² Itt megegyezésre jutottak, elhatározták az eljegyzés dátumát.

Akkoriban a lakodalmat, Gálfalván kedd nap tartották, akkor volt a polgári és az egyházi eskü. Egy héttel a lakodalom előtt, vasárnap, volt a hívogatás egy legény, aki a vőfője volt pántlikáspálcába minden rokont, hozzátartozót meghívott egy kis versikével. A lakodalom előtti estén a vőlegény és barátai a násznagy vezetésével a lányos házhoz három verebet és egy pár galambot vittek. A galambok egy életre szóló szeretetet és összetartást képviselték az új pár életében, a verebeket pedig, melyeket a házban elengedtek az új pár független életét jelképezték.

A lakodalom napján a vőlegény és a násznép kikérték a lányt a családi házból, polgári és egyházi eskü után visszatértek a leány házához, ahol a lány öröklését ökörszekérre tették és négy gucujné átadta az ágyneműket az új családnak, a lányt elbúcsúztatták és mentek a fiú házához és onnan kezdődött a tánc.

Végigsétálok kedves falum utcáin és megragad falunk református temploma és a mellette álló emlékművet, amelyre a két világháborúban elhunyt katonák neve van feltüntetve. A templomot látva eszembe jut, hogy első templomunk már 1332-ben állott.

A falu első temploma a régi temetőtől nyugatra volt. Ebből az időből, 1677-ből létezik a Kisharang is. Miután a régi, fából készült templom leégett, a falu népe összefogott és 1784-ben megépítette második templomát - aminek tornya most is áll - a hajórésze összeroskadt. Mindez Kónya Ferenc lelképásztor idejében történt, aki feleségével együtt, saját költségén építtette fel az első parókiát. Az említett második templom tornyához épült 1911-ben a mostani templom, ami 1973-ban volt teljesen felújítva. Ekkor, Máté István lelképásztor idejében, építették az új karzatot és villamosították az orgonát. Azóta, újból felújításra került sor 2010-ben, amelyet a Helyi Önkormányzat jóvoltából, pályázati pénzből és a hívek adományaiból sikerült megvalósítani. Sok értékes tárgy van a templomunkban, amelyeket nagy szeretettel őrzünk, ilyen:

- az 1496-ból származó Nagyharang,
- az 1677-ből származó Kisharang,
- az 1775-ben készített szószék,
- az Úr asztala és az 1830-ban készített Orgona.

A pápai összeírás szerint a gálfalvi gyülekezetnek 1332-ben már temploma volt. Körülbelül 400-500 katolikus lelket számlált. Ezután 1600-ig a falu népe áttér a református vallásra.

1638-ban Erdélyi viszonylatban, Vámosgálfalván volt megalakítva az első presbitérium.

Falunkban e templom falai közt alakult meg az első presbitérium is 1668-ben, egy emléktáblánk is van a templomban, melyet az Erdélyi IKE állított 2002 augusztusában. (7 melléklet)

Református templomunkban a hosszú évek során sok elismert lelkész szolgált, közülük megemlíthetjük id. Fogarasi Sámuel, aki 1815-1830 között volt az egyház lelkésze és a Kis-Küküllő református egyházmegye esperese, ő szervezi meg az egyházmegyéjéhez tartozó Református Felekezeti Iskolát, egy híres könyvtárat alapított itt Gálfalván, megírja Önéletrajzát és a Falu Történetét.

Fogarasi Sámuel iránt érzett tisztelet jeléül a 2002-2003-as tanévben iskolánk felvette a Fogarasi Sámuel nevet. Megemlíthető, hogy Fogarasi Sámuel ültette a templomunk előtt levő 3 hársfát, körülbelül 200 évvel ezelőtt.

Lesétálva a templomtól kedves iskolám vár tart karokkal, amely 1960-ban nyerte el jelenlegi alakját és azóta is napjainkig 1-8 osztályban tanulnak a gyerekek. 2002-2003-as tanévtől iskolánk neve **Fogarasi Sámuel Általános Iskola**. Az elmúlt években újították fel az iskolát is. A

² Hidi Ferenc, Vámosgálfalva, 81 éves

központi Vámosgálfalvi iskolába, összesen 254 tanuló jár, ebből 138 a magyar tagozatra, 116 tanuló román tagozatra. Óvodásaink száma községszinten 135.

Tovább sétálok és egy legendákkal, hiedelmekkel teli helyen megyek át ahova nem épültek házak mivel ott szakadékok, omlások vannak. Itt található az Ördögös híd. Ősi elképzelések szerint, akik éjjelkor mentek át a hídon, azokat megjegyezték a híd alatt lakó ördögök Ezek nappal pihennek, éjszaka kijöttek és felültek a híd tetejére. Ha széplányok jártak arra, megfogták és bevítették a híd alá, ahonnan nem jöhettek többet vissza. A híd alatt táncoltatták őket, azért szakadt be a híd körül a föld. Ezért sötétetés után nem igen megy át senki a hídon, mivel még most is félnek az ördögöktől, pedig most tudják, hogy azok soha nem léteztek.

Így hát továbbállok és egy öreg néni háza előtt elsétálok, hallok valami szépet, valami kellemeset. Egy szép népdalt dúdolt:

“Kiöntött a Kis-Küküllő,
Kiöntött a Nagy-Küküllő,
A rétre, de a rétre.
Valamennyi szőke kislányt,
valamennyi barna kislányt elvitte.

Halássza ki minden legény,
Halássza ki mindenki,
a magáét, de magáét.
Ne ölelje, ne csókolja,
ne szeresse soha senki a másét.”

Elérzékenyültem de a néni csak folytatta:

“Száras fából könnyű hídát csinálni,
Jaj de bajos hűs szeretőt találni.
Mert engem is egy olyan hagyott el,
Amíg élek soha sem felejttem el.

Kéket-zöldet virágzik a temető,
Jaj de bajos a mostani szeretőm,
Engem ölel másnak ül az ölébe,
Más kacsingat a világos kék szemébe.”³

Még folytatta volna, de szednem kell lábam, mert még ki szeretnék érni a határra is, megcsodálni a termést, a tájat és látni falunkat messziről is.

A falu lakosai földműveléssel foglalkoztak és többsége most is ezzel foglalkozik. Mindenkinek tehene, ekéje, boronája volt. A termést általában maguk a család használták el és a felesleget a piacon értékesítették. Most is szorgos embereket látok, akik a termést gyűjtik össze. Egy bácsi megszólít és arra int, hogy nézzek ki a szőlősbe is, mert a szőlő is kezd érni. Átsétálva a szőlősbe tényleg láttam, hogy megért már a szőlő, amiből must, majd bor lesz. Itt álva eszembe jut a szüret, hogy milyen is volt nagyszüleim korában, hogy milyen nagy ünnep volt a szüret. Muzsikások járták a szőlőst akkor mindenkinél megállva és énekelve. Sokan táncra is perdültek örömben és ez így ment pár napon keresztül amíg véget nem vetett ennek az ünnepségnek a szüreti bál, amin nem hiányozhatott a pánkó, a friss must és persze a jókedv.

³ Dombi Katalin, Vámosgálfalva, 76 éves.

Hazafele az úton még a húsvéti és a karácsonyi bálók is eszembe jutnak ahol az emberek mindig jól érzik magukat és az újévkor hagyományos templom előtti éneklés.

Falunk Magvető korúsa jut eszembe, a Színjátszótársulat és a Friskarézó tánc csoport amelyeknek tagja vagyok én is.

Azon töprengök, hogy valójában falunkban még mindig él a hagyomány, hogy mi igenis szeretünk egy közösség lenni, szeretünk tenni falunkért, harcolunk a hagyomány fennmaradásáért, de mindenekelőtt szeretünk emberek közt lenni, embereket megismerni, embereken segíteni és a legfontosabb, hogy a ránk hagyott örökséget továbbadni az utánunk következőknek, akik hát valljuk be már lépkednek a nyomunkba. Frisskarézó gyermektánc csoport és a Furulyacsoport is működik már és igen ők a mi büszkeségeink.

Az 1989-es fordulat falumra kedvezően hatott, lehetőséget adva egy új fejlődésnek.....amelyet pozitívan kihasználtak a falubeliek. Gondolok az önkormányzatra, a lelkes tanítókra és tanárookra, az egyház képviselőire és az odaadó fiatalságra. Összefogva, közös munkával, olyan eredményeket értek el minden téren, amelynek eredményei szemmel láthatóak. Vámosgálfalva bármikor felveheti a versenyt bármelyik mezővárossal. Erre példa a tökéletesen megszervezett Vámos Települések Találkozója 2010-ben vagy a nemsokára kezdődő Falu és Bornapok (14. melléklet) és számos sok más rendezvény.

Községünk, jelenleg is a megye, élenjáró községei közé tartozik, szorgalmas emberek lakják a települést, akik nyitottak az új dolgok felé, megragadnak minden olyan lehetőséget, amely jót és újat tud hozni a közösségünknek. Kapcsolatot tart a testvértelepülésekkel, akikkel szinte évente találkoznak, odalátogatva vagy szeretettel fogadva őket: Budapest-Csepel - Magyarország, Nagyhegyes – Magyarország, Tiszalúc-Magyarország, Vámosatya – Magyarország és tagja a Vámos Települések Szövetségének.(amely a Vámos nevű településeket fogja egybe a Kárpátmedencéből).

Kilátások vannak a faluturizmus kialakítására.

Erre is már van példa. A lelkes külföldi befektetők felújították és észszerűen használják a volt Dániel kúriát, amely helyet ad fontos eseményeknek. Küküllőpocsfalván pedig egy tájházat rendeztek be, amely egyre több látogatót vonz.

Gondolkozok... Hogy min? Falumon. A bejárt helyeken. A látott dolgokon és a megismert embereken. És rájövök, hogy valójában én egy csodálatos helyen élek, csodálatos táj, gyönyörű hagyományok és egy évszázadokra visszatekinthető történelemmel.

Mégis, tudjuk, hogy a történelem nem évszámok és események halmaza csupán, a történelem emberekről szól, akik kitöltik ezt a teret, emberek akik szeretnek élni.

Élni itt, Vámosgálfalván, mert e falu templomának a harangja szól a legszebben, mert ennek a falunak a házai a legszebbek, az itt lakó emberek a legkedvesebbek.....Számomra!!!

Nem lehet leírni szavakban mi itt a jó, mit ajánlanunk.....IDE el kell jönni és biztosítom nem bánják meg és gazdagabban fognak távozni.

Forrás / Bibliográfia:

- 1.Vámosgálfalvi Polgármesteri Hivatal
2. Vámosgálfalvi Református Paróchia
3. <http://www.vamosgalfalva.ro/>
4. Réti (Béres) Ilona , *Vámosgálfalva monográfiája*, szakdolgozat, Nagyvárad, 1998.
5. Kövári László, *Erdély története 1848-1849*, Budapest, 1861, 161 o.
6. *Vámosgálfalva*, Kis-Küküllő folyóirat, 1993, 3 sz.

Mellékletek:

Mellékletek listája:

1. Vámosgálfalva – légi felvétel Magyarai Hunor
2. 1931-ben épült híd
3. Vámosgálfalva a dombról
4. Fiatalok barackmagos népviseletben
5. Hidi Ferenc katona 1955
6. Legények 1985
7. Emléktábla a templomból
8. A templom előtti műemlék
9. Református templom
10. A Szőlős
11. A falu és a szőlős
12. Dédnagyanyám és testvérei -1946- (balról Katinka néni, Feri bácsi, Jóska bácsi, Mari néni és Anus - dédnagyanyám)
13. Magvető Kórus és a színjátszótársulat -2014-
14. Kultúra és bornapok plakátja

Mellékletek



1.



2.

3.



4.



5.
6.





8.



7.



9.

10.



11

.



12.



13.



